

IX. LEVÉL.

*Költ Komáromban Mind Szent Havának
31. Napján.*

*Egy serény falusi Gazdaszszonynak le-
írása, de a' Városiak is érthetnek be-
löle.*

Ez azon kívül hogy valamint maga az Istent félte, úgy egész Háza' Népét a' kegyességben nevelte, fő kötelességének esmérvén azt, hogy Házának jó rendére 's familiájának egészségére gondot viseljen, az ételre, ruházatra 's levegő-égnek tisztaságára nézve e' következendőköt tselekedte:

I. A' marha vagy fertés húst soha sem főzte-meg az nap a' mellyen le-vágták, hanem nyáron egy két nap, télen pedig három 's négy napig puhította, 's hogy a' legyenek meg ne lepjék, vagy hideg vízbe, vagy etzetbe tette, vagy pedig etzetes ruhával bé-takarta. Az apró marhát is előtte való nap meg-ölte, 's mint az idő engedte egy két nap tollában puhúlni hagyta. Ha petsenyét sütött, azt először tizta fával meg-veregette. Így fél annyi fával meg-érte, mint más Gazdaszszonyok, a' hús gyer-

I

me-

mekei' fogaik közzé nem akadt, gyomrok is könnyebben meg-emészttette, 's egészséges nedvesség készítettett belőle.

2. Ha zöldséget főzött, arról nem csak a' harmatot le-mosta, hanem egynehány óráig vízben áztatta, a' mit a' hernyók vagy más férgek belőle rágni kezdetek, azt kihányta. A' hüvelykes veteményeket mi- nek előtte meg-főzte volna, egy nappal előtte vízbe áztatta, 's a' vizet gyakorta meg-újította. A' lentsét, borsfót, babot, hideg vízben, a' zöldséget pedig forró vízben tette a' tűzhöz, nem is főzte igen foká, hogy minden tápláló nedvesség ki ne főjjon.

3. Hogy tselédjei mindenkör jó ízléssel egyenek, nem tette-fel kétfzer háromszor ugyan azon nemű ételt, hanem okosan változtatta. A' Krumplit tíz féle-képpen is tudta készíteni. Tejes ételt ritkán főzött, hanem inkább annak árrán húst vett. Más paraszt Gazdaszszonyok Vasárnap szoktak tselédjeiknek húst főzni, de ő nem, hanem akkor mikor leg-erősebb dolgot tettek, mint p. o. kaszálláskor, széna-hordáskor 's a' t. mikor leg-több tápláló eledel nélkül szüköl- ködtek. —

5. A' kenyér sütés' mesterfégét igen jól tudta, úgy hogy sohol sem lehetett egészsé- geőbb kenyereket enni, mint az ő házában. — Minek előtte a' télytát a' bé-fült kemen- tze.

tzébe rakta, meg-próbálta ha elég meleg é? E' végre egy marok lisztet vetett a' kementze torkába, ha az fejéren maradt, még jobban fütötte, ha meg-feketedett meg-hütötte, ha pedig meg-veresedett, a' vólt a' jele, hogy a' kementze sem nem hév, sem nem hideg. — Ha 12. fontosok vóltak tész-tái, azokat három óráig, ha 8. fontosok két óráig, ha hat fontosok, egy óráig hagyta a' kementzében. Akkor ki-szedvén, a' meleg helyen engedte meg-hűlni, 's az nap soha meg nem kezdette. Már minden gyermekei úgy rá vóltak arra szoktattatva, hogy a' meleg kenyeret meg sem ették vólna. — Mivel illy jó kenyereket sütött, a' mellyek jobbak vóltak a' kalátsnál, soha az ő tselédjei a' pogátsákra, lepényekre, 's más egészségtelen füteményekre nem ásítottak.

5. Nagy gondja vólt arra, hogy a' flöstök, ebéd, 's vatsora a' rendes órára kész legyen. Gyermekeinek fokszor adott enniek, de mindenkor keveset. Estve jókor le-fektette, reggel hajnalban fel-költötte, 's jókor megtanította arra, hogy *a' reggeli óra aranyt hoz szájában.*

6. Mihelyt valamelly hús vagy főzelék romlani kezdett, azt el-hányta, 's inkább akart egy kis kárt vallani, mint tselédjeinek egészségeket 's életüket kockáztatni. — Mikor nyáron erősen dolgoztak tseléd-

jei, fok vizet itatott velek, a' melly víznek egy tized része leg-alább bor etzet vólt, 's egy két kalán mézzel elegyítettett. — De már kis korokban meg-tanította gyermekeit arra, hogy mikor nagyon meg-melegefsznek hirtelen ne igyanak. — — —

7. Meg-tanította őket arra is, hogy mikor nyáron izzadnak, a' nedves földre, vagy igen híves helyre ne feküdjenek, mert úgy az izzadság hirtelen vízfza verődván, *szegezésekbe*, 's egyéb nyavalyákba esnek. — Ha a' dolgozás közben le-vetették tselédjei felső ruhájokat, mikor estve haza mentek, fel-vétette velek, hogy meg ne hűljenek. Gyermekeit mindjárt hogy e' világra lettek, először ugyan lágy meleg vízben, azután pedig mindenkör hidegebben, 's végre tiszta hideg vízben füröszttötte, 's ezt úgy meg is szokták gyermekei, hogy nagyobb korokban is minden héten kétszer, télen nyáron, hideg vízben olly helyen, a' hol a' szél őket nem érte, meg-fürödtek, Minden reggel pedig orr-ájokat, nyakokat, kezeiket, 's szájokat hideg vízzel megmosták. — Tudván azt, hogy a' náthát, hurutot, 's egyéb nyavalyákat a' lábokról kapják-el inkább a' gyermekek, mint sem fejekről, azoknak lábaikat mindenkör melegen jó tsizmákban tartatta velek, hogy soha meg ne ázzanak, a' fejeket pedig nem
mint

mint más parafzt Afzfzonyok béllett fapkákkal, hanem vékony ruhakkal vagy semmivel sem takarta-bé. — Ha nyáron vagy télen meg-áztak, más fejér ruhát adott rájuk, lábokat pedig meleg vízbe tétette. — Így mikor más gyermekek egész télen köhögtek, az övéi nem tudták mi a' nátha és a' hurut.

8. Mikor a' himlő a' faluban uralkodott, a' szobáit eleven fűzre töltött bor etzettel meg-füstölte, gyermekeinek lábaikat reggel estve meleg vízbe tétette. Ezzel a' nedveséget a' füről a' lábakra le-húzta, úgy hogy az ortzájokon kevés himlő lett, 's egy sem lett közzülök ragyás. — Mikor himlőzni kezdettek is, nem úgy tett mint más parafzt Afzfzonyok, kik ilyenkor gyermekeiket szörnyű hévfégben tartják, 's az által ölik-meg, hanem azokat gyengén takarta, a' szobát kétszer háromszor meg-szellőztette, 's ha igen meleg vólt, etzetes vízzel meg-lotsolta. — Mikor a' himlők hólyagoztak, azokat éles ollóval ki-vagdalta, 's genyetségeket spongyiával ki-szívatta. Mikor a' himlő el-száradt, gyermekeinek laxatívát adott. — Így azt nyerte, hogy egy gyermeke sem halt-meg himlőben, mikor máfokéi rakasra haltak.

9. Különöfen szerette a' tisztafágot mindenben. Azért is kétszer egy héten minden gyermekére tisztát adott, az ágy lepleket pedig minden három hétben leg-feljebb változtatta.

10. Minden edényeit erősen ki-mofatta, szobáit tisztán tartotta, még a' tsikorgó hidegben is meg-szellőztette, 's ki-füstölte. — Telen soha sem hagyta nagyra bé-füttetni szobáit, mert tudta hogy igen káros az egészségnek a' nagy melegfégről nagy hidegre menni.

11. Minthogy a' Ház másról maradt rájok, 's a' Kályhába belől egy üst vagy vas fazek vólt tsinálva, hogy mindenkor víz forrjon benne, mikor a' kályha fűlik, nem hagyta addig férjét nyugodni, míg azt ki-vétette; mert azt mondotta, hogy a' nyers víznek a' meleg szobában való ki-parázása, fő-fajáfokat 's egyéb betegfégeket okoz. — A' vizes ruhákat is ezen az okon nem hagyta a' meleg szobában szárasztani. — Azt mondotta, hogy a' rest Afzszonyok tselekezik azt, a' kik nem a' hét elején, hanem végén mofatnak.

12. Ezen gondjaival azt nyerte, hogy egész Háza népe friss, erős, 's egészséges vólt. — Ha valamellyik panaszolkodott, hogy fáj valamelly része, nem adott neki nehéz ételt, húst, tojást, vagy hús levet, hanem főtt gyümöltsöt 's a' t. — Így Orvosra is ritkán vólt szükségé. —

Ha minden Házban Magyar és Erdély Országban ilyen Gazdaszszony vólna, jobban meg-népesítené ez Hazánkat 50. ez-

ten-

tendők alatt, mint az, ha minden éftendőben egynehány ezer Svábok költöznek idele. —

Olvasó Kabinét, Lefe Kabinét.

Minthogy azokat a' fokféle 's különböző materiákra tartozó könyveket, mellyek minden hónapban szaporodnak, minden különös izemélynek meg-szerezni lehetetlen: a' végre gondoltattak-ki ezek az Olvasó Kabinétok, mellyek Felfő Országokon tsak nem minden Városokban taláztatnak. A' ki illyet állit-fel valamelly Városban, igyekezik az abba bé-szerezni minden-féle új könyveket, mellyek a' különböző ízlésű embereknek gyönyörűféges mulatságót szerezhethetnek. A' nyomtatásban ki-adtott, laistromokból. ki ki láthatja, mellyik könyv neki való, 's ki hozza onnan olvasni, 's fizet tőle egy xrt. napjában. Ez az olvasni szeretőknék nagy ösztön, 's azonban az Olvasó Kabinét' Birtokosja is ki-keresi lafsanként könyveinek árrokat. Nem régiben Győrben Müller Ferenzt könyv-kötő Ur állított-fel illyen Olvasó Kabinétet, mellyben tsak eddig is beszédett más fél százból álló új Magyar Könyveket, mellyeket a' szomszéd falukba is kihordanak az olvasni szeretők, egy xrt. fizetvén egy Könyvtől minden napra. — Itt Ko-

máromban is most szándékozik egy érdemes Hazafi hasonlót állítani. — Annyival nagyobb szükfégünk volna nekünk az illyekre, hogy mi Magyarok nagy részént tsak úgy bánunk a' Könyvekkel, mint az Újfélag' levelekkel, t. i. által olvassuk, 's azután haza kü'djük. — Ha valamelly új Magyar Könyv kerül valamelly Helységbe, van annak künja; mert azt szüntelen házról házra hordják olvasni, míg ugyan ki nem túrófodik a' háta. — Bár tsak Hazánknek minden nagyobb Városai-ban valamelly tehetős és érdemes Hazafi, Kalmár vagy Könyv-kötő, illyen Olvasó Kabinétet állítaná-fel. Hiszen ha eleinten kevés Olvasókat találna, úgy a' Könyvekben semmi motsok nem esvén, azokat eladhatná, 's úgy is nem vallana kárt. — Nem kellene öfzve dugott kezekkel várnunk, hogy az e' féléket mindenütt tsak az idegenek tsinálják; hanem magunknak kellene iparkodnunk, 's az illyen Kabinétokba bé-szedett Magyar Könyvekkel Nemzetünket az olvasásra tsalogatnunk. — Senki sem hinné-el a' ki nem látta, melly fok szép Magyar Könyvek jöttek már világofságra. — Esmerék én egy nagy lelkű 's minden Virtusokkal ékeskedő Dámát, nints köztünk drága szemellye, de szíve velünk van; ennek a' nagy lelkű Grófnénak Könyv-tárja többekből all kilentz ízáz harmintz hét Magyar Íróknál.

nál. — Vajha minden Grófnéink 's Bárónéink e' szép példát követnék!! —

A' Találós Mese volt *Ókuldr*; a' Rejtett Szó *Felelem*, melyben van *fél,él, elme, élelem*.

Találós Mese.

Egy mezőben régen egy Parafzt lúdakat
 Őrzött, mint valamely nagy fereg juhokat.
 Ki mellett egy útas utazván lovával,
 Illy nyájas köszöntést ajánla szavával:
 Jó napot jó bátyám! Száz lúdnak őrzője,
 Tudom, hogyannyinak vagy gondviseelője.
 Köszönöm. Felele. Köszöntésed vezsem
 Kedvesen. Válaszom szavadra így tészem:
 Száz lúdnak őrzője akképpen lehetnék,
 Hogyha még ezekhez még ennyi tétetnék,
 Ehez a' Summának negyed részét vennék,
 Negyed résznek felét megint ide tennék,
 Mind ezeken feljül ha még egygyet számlálsz
 Úgy hidd-el Száz lúdnak őrzőjére találsz.
 'S nosza hát barátom végy pennát kezedben
 Vagy pedig a' nélkül vedd fel az elmédben,
 Hány lúdnak őrzője volt ez a' mezőben?
 Ki izámát lúdjának rejté ez mesében.

H. F. Á. P. P.

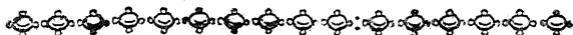
Rejtett Szó.

Négy ritka; és miért? kettő az ok benne,
Három több, 's fordítva még annál több
lenne.
Szathmárról.

Meg-nézd miből iszol?

1784-ben egy Oláh Buckovinában utazván, estve egy mezőre meg-ízallt. Ott minekutánna meg-ette a' mi a' tarisznyájában vólt, néki dült fetétben a' tónak, 's ivott belőle. Az ivás közben le-nyelt három kis békát. Ezeket gyomra sem meg nem emészthette, sem ki nem vethette, míg sokára a' *Schárjai* savanyú vízre ment, melly minden élő állatnak halálos, tsak az embernek egészséges. Ezt itta az Oláh nagy mértékben, 's harmad nap múlva a' hányás rá jöven, kivetett két békát; de a' harmadikat semmi módon ki nem vethette, 's meg is hólt belé a' következő Martiusban. Hóltá után fel-bontattatván, meg-találtatott benne a' harmadik béka. — A' kinek módja nints benne, hogy mindenkor tisztá üvegből igyék, leg-alább éjtszaka mikor iszik, fogja öszve fogait; 's azokon szűrje-meg az italt. — A' bölts természet meg-tanította erre az okatlan állatokat is.

Hogy

Hogy kell a' vízbe fúttakon segíteni ?

Azt mondják példa-befszédben, hogy a' ki a' vízbe hal, ha szintén úszni nem tud is, az vagy igen okos vagy igen bolond. — Igaz az, hogy valaminth minden egyéb testek, úgy az ember is olly könnyű a' vízben, hogy kevés segítséggel meg-tarthatná magát. Ha az a' ki a' víz' fenekére esik a' száját befogná, mejjét ki-dülyyefztené, az újjait öszve szorítaná, 's azokkal evezne, 's lábait úgy mozgatná mint mikor a' szárazon jár, ezek által a' leg-mélyebb vízből is annak színére fel-jöhetne, 's a' partra evezhetne. — De fokakat a' haláltól való félelem úgy el-rémít, hogy ezekkel még ellenkező dolgokat tselekefznek. —

Minthogy pedig minden efsztendőben meg-efik az a' szerentsétlenség, hogy fokban a' dunába vagy más folyó-vizekbe fúlnak; lehet e' következendő módokon segíteni.

1. Ha a' vízből egy vagy két óra múlva ki-foghatták, nem kell, mint némelly parasztok szoktak tselekedni, fővel le-felé fordítani a' meg-fúlt embert, hogy a' víz ki-tsorogjon belölè, mert ha meg élt vólna is, az által meg-ölettetik; hanem valamelly közel lévő házba vívén, szalmára kell fektetni, a' bal oldalára, 's a' fejét egy kevésfé fel-pótzolni.

2. Az

2. Az egész testét meleg, és fenyő maggal meg-füstölt flanelekkel kell szüntelen dörgölni.

3. Egy jó meleg ágyat kell számára ez idő alatt készíteni; de azt úgy kell tenni, hogy körös körül szabadon járhasanak mellette: kivált pedig a' hafát és lába szárait meleg ruhákkal vagy téglakkal bé kell rakni.

4. Ha a' szája 's órra' lyukai ifzappal vagy fárral dugva vagynak; azokat olajos tollakkal ki kell tisztogatni.

5. Levegő-eget kell a' tüdejébe bé-fújni, a' melly is úgy esik-meg, hogy az egygyik órra' lyukába dugják a' fúvónak tsőjét, 's azzal fújjanak belé levegő eget, de úgy, hogy a' másik órra lyukát és száját zárva tartsák. Ha fúvó nints, valamelly erős mejjü ember véghez viheti ezt. Mikor a' bé-fúvástól meg-szünik; nyomkodják a' gé-géjét és a' hafát a' mejje felé.

6. Ha az életnek semmi jelét nem mutatja; dohány füsttel kell kristélyozni. Ez így esik-meg: A' pipa-szárnak egygyik végét kenjék-meg olajjal, és dugják a' vég-hurkába két hüvelyknyire, 's vagy három dohányos emberek fújják belé a' füstöt, hogy a' belfő-rélzei fel-melegedjenek.

7. Ha ezt három egész órákig szakadatlanul tselekedték, még is a' meg-fúlt ember semmi jelenlégét nem mutatja az életnek;

nek: akkor, ha vele tovább bajoskodni nem akarnának, vigyék valamely meleg istállóba, tsináljanak néki ágyat meleg trágyából, és egélz testét fedezzék-bé azzal, tsak a' fejét ne. Állítsanak egy embert melléje, a' ki vígyazzon arra, ha nem mutatja é valami leg-kisfebb jelét is az életnek.

8. Ha vagy a' helységben, vagy közel oda Orvos Doktor találtatik, azért jókor el kell küldeni, mert ha fel-eízmélődne is a' meg-fúlt ember, azután is nagy szükség vagyon a' bölts Orvosnak tanátsára.

9. Ha tsak kitsiny gyermek az, a' kit a' vízből fogták-ki; leg-jobb, hogy két egélzféges emberek feküdjenek-le egy meleg ágyba, 's középbbe vegyék azt, és a' dörgölés 's melengetés által igyekezzék az életre vízfíza hozni. —

Sok példák vagynak, hogy mind ez, mind a' fellyebb le-írt mód által, 6, vagy leg-fellyebb hét órákig tartó ápolgatás után meg-tartattattak, noha az életnek leg-kisfebb jeleit sem mutatták. Mátyus Orvos Doktor a' maga Diétetikájában számos példákat hoz-elő, hogy a' kik egynehány napokig vóltak a' víz alatt, azok is a' dörgölés, melengetés, és kristély által meg-elevenítetttek. Lásd ezt a' betses Munkát, a' mellynek minden házban kellene találatni.

Hogy

Hogy kell egészségesen jó Vénféget érni?

Az egészséges bettesbb az aranynál, azt mondja Sirák, és a' fájdalmak nélkül való test a' fok gazdagfágoknál. Ezt Isten' kegyelme által meg-nyerheted, ha:

1. Mértékletes léssel gyermekfégedtől fogva, nem tsak az italban, hanem az ételben is; mert szintúgy mértékletlen az a' ki fokot eszik, mint a' ki részegítő italokkal vesztegeti magát.

2. Ha az Ifjúságnak rendeletlenlégeit el-kerüld, 's még azokat az ártatlanoknak tetző gyönyörűégeket is, mellyeket a' tisztátalan képzelődés tsinálhat.

3. Különösen szerefsed a' tsinofságot házadban, ételedben, ruházatodban, 's levegő-égnek meg-frisítésében.

4. Igyekezz szüntelen jó kedvű lenni, és a' szükfégtelen aggodást 's szomorúságot kerüld-el. A' víg szív, azt mondja Sirák, életet ad az embernek; a' szomorúság pedig minden haszon nélkül meg-rövidíti a' mi napjainkat. Soha se törödj azokon, mellyek már meg-estek; azokon se nyughatatlankodj előre, a' mellyek következhetnek, mert nem tudod éred é a' hólnapot vagy nem.

5. Min-

5. Minden indúlatidat zabolában tartsd, kivált pedig kerüld a' haragot és az írgyűfégget. Igen szép régulát ad erre *Terentius*: *Aprime in vita utile est, ut ne quid nimis.* Felette hasznos az életre nézve, hogy semmihez se ragaszkodj felettébb.

6. Az életnek valófágos balzfamja a' tsendes Lelki-esméret; ezt pedig meg-nyerheted úgy, ha az Istent féled, és sohásenkivel igazságtalanúl nem tselekezel.

Mit tselekedjenek azok, a' kik valamelly betegségből gyógyúltak-fel?

1. A' ki valamelly nagy betegségből kezd lábbadozni, ne egyen öszve mindent, mint az egészséges. Inkább gyakrabban egyék, de mindenkor keveset. Egy kis húslév, egy két falat hús, vagy egy híg-tojás elég még most neki, ha újra az ágyba nem akar visszafizsa menni.

2. Már most kevesebbet igyék, mint betegségében, azt is tiszta vizet, mellynek egy harmad része légyen fejér-bor.

3. A' kinek paripája van paripázzon, a' kinek nints, gyalog sétáljon; de mind a' kettőt ebéd előtt, ne pedig az után tselekedje.

4. Estve vagy semmit se, vagy igen keveset egyék; de jókor feküdjön 's idején keljen. Ha két vagy három nap szorúlása van, kristéllyel éljen. Az erős munkát kerül-

rül, e mind addig, míg egészsége helyre nem áll.

5. Ha a' nagy betegfég után valamelly dagadozás marad vagy vállan, vagy lábain; mofsa azokat borral, 's ha az ételben, italban, munkában mértékletes lesz', a' dagadás magától el-ofzlik. Ezekkel fokot segíthetnek magokon az olyanok, a' kiknek nints módjok benne, hogy valamelly bölts Orvos Doktort meg-kérdezzenek.

Mikor Áthenásnak ama' bölts Hadi-Vezére 's egyfzer'smind Igazgatója Pericles halálos ágyában feküdt; Áthenásnak Fő-emberi öfzve-gyülvén szobájába, sajnálkozva futtogtak egy másnak: *Hogy kell ennek a' Nagy Embernek meg-halni! melly igen bölts Hadi-Vezér volt! Melly igen sok győzödelmeket nyert!* Ezt meg-hallván a' haldokló Pericles: *Tsudálkozom rajta, úgy mond, hogy azzal dítstérték, a' mit én a' szerentsének 's az én katonáim' vitézségeknék, nem pedig magamnak köszönhetek. Ha meg akartok dítstérni, azzal dítstérjete, a' mit magam tselekedtem. E' pedig az, hogy senkivel soha igazságtalanúl nem bántam, és állon elő az az Özvegy, a' ki én miattam Athénában gyászba öltözhetett.*

Jelentjük, hogy Julius 1-ső napjától fogva minden héten kétszer hiba nélkül el-küldöttek Leveleink: ha azért valamelly érdemes Övasónk hijjánofságot szenvedett, nem bennünk hanem a' Póstákban van a' hiba.